

DANUTA MAKOWICZ-POLISZOT

ZWIERZĘCY MATERIAŁ KOSTNY Z OBIEKTU KULTURY BADEŃSKIEJ Z SZARBI ZWIERZYŃCIECKIEJ, GM. SKALBMIERZ

Kości zwierzęce, będące przedmiotem opracowania pochodzą z obiektu gospodarczego kultury badeńskiej, odkrytego z pełnym wyposażeniem w Szarbi Zwierzynieckiej, gm. Skalbmierz (Baczyńska 2000). Badany zbiór składa się z 314 fragmentów kości, z których większość (ok. 71%) nie nadawała się do określenia. Kości nie oznaczone przedstawiają silnie rozdrobniony materiał, złożony głównie z opalonych i przepalonych szczątków. Kości rozpoznane — z których część również jest opalona i przepalona — pochodzą od następujących gatunków: bydła *Bos taurus* L., świni *Sus domesticus* L., kóz/owiec *Capra hircus* L./*Ovis aries* L. oraz dzika *Sus scrofa* L. (Tabela I).

W materiale zwierząt domowych najliczniej występują kości świni. Pochodzą one od co najmniej pięciu osobników (jednego prawie dorosłego oraz czterech dorosłych) i reprezentują prawie wszystkie elementy szkieletu, z wyjątkiem kości kończyn przednich. Drugie miejsce pod względem ilościowym zajmują szczątki bydła. Są to części kośćca co najmniej trzech osobników dorosłych, w skład których wchodzi w większości kości z najdalszych części kończyny przedniej i tylnej (kości nadgarstka, śródreżca, stępu, śródstopia oraz członów palcowych). Wśród szczątków bydła występuje też wyrób kościany (dłuto), wykonany z kości promieniowej (Baczyńska 2000, ryc. 5:5). W materiale zwierząt domowych — oprócz kości świni i bydła — znajdują się również w niewielkiej ilości szczątki kóz/owiec. Zwierzęta łowne reprezentowane są wyłącznie przez dwa fragmenty kostne, pochodzące od dzika (Tabela I).

Tabela I. Zestawienie ilościowe kości zwierząt z obiektu kultury badeńskiej z Szarbi Zwierzynieckiej, gm. Skalbmierz.

Table I. Quantitative listing of animal bones from the Baden culture feature in Szarbia Zwierzyniecka, Skalbmierz commune.

	<i>Bos taurus</i> L.	<i>Sus domesticus</i> L.	<i>Capra hircus</i> L./ <i>Ovis aries</i> L.	<i>Sus scrofa</i> L.
Czaszka	1	1	—	—
Żuchwa	—	3	—	1
Kęgi piersiowe	—	6	—	—
Kęgi łędźwiowe	—	3	—	—
Kęgi (nie określone)	—	2	—	—
Żebra	—	7	—	—
Łopatka	—	—	1	—
Kość ramienna	—	—	1	—
Kość promieniowa	1*	—	1	—
Kości nadgarstka	7	—	—	—
Śródrecze	3	—	—	—
Miednica	—	2	—	—
Rzepka	—	1	—	—
Kość piszczelowa	—	8	—	—
Kości stępu	2	8	—	—
Śródstopie	2	2	—	—
Śródrecze lub śródstopie	—	2	—	—
Człon palcowy I	5	—	—	1
Człon palcowy II	6	2	—	—
Człon palcowy III	6	1	—	—
Trzeszczki	6	—	—	—
Razem	39	48	3	2

* — kość ze śladami obróbki

Dla omawianych kości zwierząt wykonane zostały — w oparciu o pracę A. Driesch (1976) — pomiary, których wyniki przedstawiono w Tabeli II. Zmierzone elementy szkieletu bydła, świni oraz dzika. Na podstawie pomiarów kości śródrecza i śródstopia bydła, należących prawdopodobnie do jednego osobnika męskiego, obliczono przy użyciu wskaźników J. Matolcsi (Matolcsi 1970) wysokość w kłębie, która zamyka się w granicach 123,7 — 125,3 cm i odpowiada osobnikowi średniej wielkości. Na przynależność do zwierząt średniej wielkości wskazują też wyniki pomiarów innych kości szkieletu bydła (Tabela II: 1–7). Wysokość w kłębie obliczono również dla świni, biorąc pod uwagę pomiar kości skokowej oraz wskaźnik wg M. Teicherta (Teichert 1969). Wynosi ona 77,9 cm (Tabela II: 12) i odpowiada osobnikowi dużemu.

Tabela II. Pomiary kości zwierząt z obiektu kultury badeńskiej z Szarbi Zwierzynieckiej, gm. Skalbierz.

Table II. Measures of animal bones from the Baden culture feature in Szarbia Zwierzyniecka, Skalbierz commune.

1) *Bos taurus* L. — kość nadgarstka II+III

nr inw.	86/84
1. największa szer.	39,0

2) *Bos taurus* L. — śródreżce

nr inw.	86/84
1. największa dł.	195,5
2. największa szer. końca bliższego	64,5
3. najmniejsza szer. trzonu	35,0
4. największa szer. końca dalszego	69,5
5. głębokość końca bliższego	39,0
6. najmniejsza głębokość trzonu	23,5
7. głębokość końca dalszego	35,0
8. wskaźnik szer. trzonu	17,9
9. płęć (m. — osobnik męski)	m.
10. wys. w kłębie (w cm)	123,7

3) *Bos taurus* L. — kość stępu ośrodkowa + IV

nr inw.	86/84
1. największa szer.	57,0

4) *Bos taurus* L. — śródstopie

nr inw.	86/84
1. największa dł.	223,0
2. największa szer. końca bliższego	50,0
3. najmniejsza szer. trzonu	30,0
4. największa szer. końca dalszego	61,0
5. głębokość końca bliższego	49,0
6. najmniejsza głębokość trzonu	26,0
7. głębokość końca dalszego	32,5
8. wskaźnik szer. trzonu	13,4
9. płęć (m. — osobnik męski)	m.
10. wys. w kłębie (w cm)	125,3

5) *Bos taurus* L. — człon palcowy I

nr inw.	86/84				90/84
	1. największa dł. bocznej połowy	59,5	58,5	58,0	60,0
2. największa szer. końca bliższego	36,0	35,0	34,5	32,0	31,5
3. najmniejsza szer. trzonu	29,0	27,5	27,0	24,5	26,5
4. największa szer. końca dalszego	32,5	30,0	30,5	29,0	30,0
5. przedni (prz.), tylny (t.)	prz.	prz.	prz.	t.	prz.

6) *Bos taurus* L. — człon palcowy II

nr inw.	86/84		90/84			
	1. największa dł.	41,5	42,5	40,5	41,5	40,0
2. największa szer. końca bliższego	32,0	30,0	33,0	33,5	33,0	33,0
3. najmniejsza szer. trzonu	25,0	24,5	26,5	27,0	26,0	25,5
4. największa szer. końca dalszego	26,5	26,5	28,0	30,0	28,5	28,5
5. przedni (prz.), tylny (t.)	prz.	t.	prz.	prz.	prz.	prz.

7) *Bos taurus* L. — człon palcowy III

nr inw.	89/84	80/84	86/84	
	1. największa przekątna dł. podeszwy	88,5	87,0	76,5
2. dł. grzbietowa	65,0	63,5	57,5	57,5
3. szer. w środku podeszwy	29,0	30,0	28,5	28,0
4. przedni (prz.), tylny (t.)	prz.	prz.	prz.	t.

8) *Sus domesticus* L. — czaszka

nr inw.	47/83
1. największa szer. pomiędzy kłykciami stawowymi	60,5
2. największa szer. pomiędzy podstawami wyrostków jarzmowych	92,0
3. największa szer. otworu potylicznego wielkiego	30,0
4. wys. otworu potylicznego wielkiego	33,5
5. największa szer. łuski kości potylicznej	68,0
6. najmniejsza szer. łuski kości potylicznej	61,5
7. wys. Basion — Akrokranium	116,0

9) *Sus domesticus* L. — kość żuchwowa

nr inw.	86/84
1. dł. M3-C	138,0
2. dł. M3-P1	131,0
3. dł. M3-P2	110,0
4. dł. M1-M3	80,0
5. dł. P1-P4	56,5
6. dł. P2-P4	36,0
7. dł. M3	(38,5)
8. stopień starcia M3	++
9. dł. P2-I3	50,0
10. dł. spojenia	84,5
11. największa średnica zębodołu C	23,5
12. płęć (m. — osobnik męski)	m.

10) *Sus domesticus* L. — kość miednicza

nr inw.	60/84
1. dł. panewki	37,0

11) *Sus domesticus* L. — kość piszczelowa

nr inw.	86/84
1. największa szer. końca dalszego	34,5
2. głębokość końca dalszego	30,0

12) *Sus domesticus* L. — kość skokowa

nr inw.	86/84
1. dł. bocznej połowy	43,5
2. dł. przyśrodkowej połowy	40,0
3. wys. w kłębie (w cm)	77,9

13) *Sus scrofa* L. — kość żuchwowa

nr inw.	86/84
1. dł. M3	45,0
2. szer. M3	19,5

Materiał kostny z obiektu gospodarczego kultury badeńskiej z Szarbi Zwierzynieckiej, pełniącego rolę spiżarni, odpowiada gatunkom zwierząt, które miały prawdopodobnie podstawowe znaczenie w dostarczaniu pożywienia mięsnego. Należały do nich przede wszystkim świnia oraz bydło. Mniejsze znaczenie jako dostarczyciele mięsa miały najprawdopodobniej kozy/owce oraz zwierzęta dzikie. Badany obiekt odpowiada chronologicznie fazie BR V w Bronocicach. W zespole kości, związanym z tą fazą zdecydowaną przewagę stanowią zwierzęta domowe, wśród których pierwsze miejsce pod względem ilościowym zajmuje bydło, natomiast drugie — świnia (Makowicz-Polisztot 1997, s. 488). Gatunki te odgrywały więc — podobnie, jak w Szarbi — główną rolę w dostarczaniu pożywienia mięsnego.

*Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Oddział w Krakowie*

BIBLIOGRAFIA

- B a c z y ń s k a Barbara
2000 *Obiekt gospodarczy kultury badeńskiej odkryty z pełnym wyposażeniem w Szarbi Zwierzynieckiej, gm. Skalbmierz, Spraw. Arch. 52, s. 113–130.*
- D r i e s c h Angela
1976 *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites, „Peabody Museum Bulletins” 1, s. I–IX + 1–137.*
- M a k o w i c z - P o l i s z o t Danuta
1997 *Hodowla i łowiectwo w czasach pra- i wczesnohistorycznych, [w:] red. K. Tu-
nia, Z archeologii Małopolski. Historia i stan badań zachodniomałopolskiej
wyżyny lessowej, Kraków, s. 483–507.*
- M a t o l c s i János.
1970 *Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes auf Grund von ungarischen Knochenmaterial, „Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie” 87/2, s. 89–137.*
- T e i c h e r t Manfred
1969 *Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor-
und frühgeschichtlichen Schweinen, „Küh — Archiv” 83/3, s. 237–292.*

DANUTA MAKOWICZ-POLISZOT

ANIMAL BONES FROM THE BADEN CULTURE FEATURE IN SZARBIA
ZWIERZYNIECKA, SKALBMIERZ COMMUNE

(Summary)

The examined bones were collected from the utility feature of the Baden culture from Szarbia Zwierzyniecka, Skalbmierz commune. There are 314 animal bones, in most cases burnt or otherwise subjected to fire. Thirty per cent of them have been determined. They belong to the following species: *Bos taurus* L., *Sus domesticus* L., *Capra hircus* L./*Ovis aries* L., and *Sus scofra* L. skeleton fragments of pig prevail, while cow remains are second most frequent. Quantitative analysis of the material confirms the importance of pig and cattle breeding in food production economy of that period.

Translated by Jerzy Kopacz

